

The Tempest (वादळ / तुफान): विल्यम शेक्सपियर

संक्षिप्त मराठी कथारूप अनुवाद: प्रा. डॉ. बिंदुमाधव जोशी

प्रास्ताविक:

शेक्सपियरने एकंदर ३६ नाटके लिहिली. सुरुवातीस त्याने १/२ नाटकात मार्लो या समकालीन नाटककाराची मदत घेतली. शेक्सपियरच्या प्रमुख शोकांतिकांचा ढाचा [pattern] मार्लोच्या शोकांतिकांशी मिळता जुळता आहे. मार्लोच्या डॉ. फॉस्टस, तैमुरलंग या नाटकांचा हॅम्लेट, मॅकबेथ, किंग लिअर या नाटकांवर खूप परिणाम दिसून येतो. पुढेमागे आपण डॉ. फॉस्टस या नाटकाचा परिचय करून घेऊ त्या वेळी हे जाणवेल.

आतापर्यंतची नाटके लिहीपर्यंत शेक्सपियरने वयाची ४५ वर्षे ओलांडली होती. काही अपत्यांचा मृत्यू, प्रेयसी-पत्नी ऍन हॅथवे हिचे निधन, यश, सुबत्ता यांच्याबरोबरच दुःख, अपयश, कष्ट यांच्या अनुभवांतून शेक्सपियर खूप थकला होता व शिकलाही होता. त्याच्या शेवटच्या २ नाटकांमध्ये - द टेंपेस्ट व विंटर्स टेल - त्याचे प्रतिबिंब जाणवते. या दोन नाटकांनंतर आपण शेक्सपियर चा निरोप घेणार आहोत.

या नाटकात आपण एका अज्ञात बेटावर खरोखरीचे आणि रूपकात्मक वादळ अनुभवणार आहोत.

प्रमुख पात्रे:

प्रॉस्पेरो:	मिलानचा पदच्युत ड्यूक; जादुविद्येचा(magic) तज्ञ अभ्यासक
मिरांडा:	प्रॉस्पेरोची एकुलती एक तरुण, सुंदर कन्या
अँटोनिओ:	प्रॉस्पेरोचा स्वार्थी, कपटी भाऊ
अलॉन्सो:	नेपल्सचा राजा
सेबॅस्टिअन:	अलॉन्सोचा कपटी भाऊ
गोंसालो:	प्रॉस्पेरोचा विश्वासू सेवक
एरियल :	हवाई देवदूत, प्रॉस्पेरोचा बेटावरील मदतगार सेवक
कॅलिबन:	बेटावरील चेटकिणीचा मुलगा, व्यंगी, लबाड, शक्तिशाली पण बुद्धिहीन पिशाच्च

कथानक:

मिलानचा अधिपती ड्यूक प्रॉस्पेरो हा तत्वज्ञान व जादू [magic] या विषयांच्या अभ्यासात अधिक गर्क असल्याने त्याच्या या स्वभावाचा फायदा घेऊन त्याचा धाकटा भाऊ अँटोनिओ प्रॉस्पेरोला पदच्युत करून स्वतःच मिलनचा अधिपती होतो. एवढे करून तो थांबत नाही तर आपल्या थोरल्या भावाला व त्याच्या छोट्या मुलीला - मिरांडाला एका नावेत बसवून समुद्रात सोडून देतो. या त्याच्या दुष्ट कृत्यात नेपल्सचा राजा अलॉन्सोने त्याला सहकार्य केलेले असते. वादळात सापडलेली ही नौका व तिच्यातील दोघे प्रवासी यांना - प्रॉस्पेरोचा विश्वासू सेवक गोंसालो याने नौकेवर पुरेसा

अन्नसाठा व प्रॉस्पेरोची आवडती जादूची पुस्तके ठेवली नसती तर - कॅव्हाच सागराने गिळंकृत केले असते.

ही नौका व तिच्यावरील दोन असहाय्य प्रवासी लाटांशी सामना करत सुदैवाने एका अज्ञात बेटावर येऊन पोचतात. ते बेट सायकोरॅक्स नावाच्या एका चेटकिणीच्या अधिपत्याखाली असते. तिच्या मृत्यूनंतर तिचा मुलगा कॅलिबन तेथे रहात असतो. तो एक विद्रूप, अपंग, बलदंड, पण बिंडोक पिशाच जीव असतो. प्रॉस्पेरो कॅलिबनच्या ताब्यातील बऱ्याच पिशाचांना (spirits) त्याच्या जादूविद्येच्या सहाय्याने मुक्त करतो व त्यांना आपल्या सेवेत घेतो. या देहहीन भुतांचा प्रमुख एरियल हा प्रॉस्पेरोचा मुख्य मदतगार होतो. या पिशाचांच्या मदतीमुळे प्रॉस्पेरो पाणी, हवा, व जमीन या महाभूतांवर स्वामित्व गाजवू लागतो. लाटा, वारे इ. शक्तींना तो आपल्या मर्जीप्रमाणे वागवू शकतो.

१२ वर्षे जातात आणि छोटी मिरांडा लहानाची मोठी होते; एका सुंदर, अबोध युवतीमध्ये तिचे रूपांतर होते. तिने आपल्या पित्याशिवाय दुसरा कोणीही पुरुष आतापर्यंत पाहिलेला नसतो आणि एके दिवशी ...

मिलानचा विश्वासघातकी ड्यूक अँटोनिओ, नेपल्सचा राजा अलोंसो, त्याचा तरूण मुलगा फर्डिनांड, अलोंसोचा भाऊ सेबॅस्टियन, व काही सेवकवर्ग समुद्रसफरीला निघालेले असताना प्रॉस्पेरोच्या आदेशानुसार एरियलने निर्माण केलेल्या वादळात भटकत, प्रॉस्पेरोच्या या बेटावर इतस्ततः फेकले जातात. एरियल त्या सर्वांना किनाऱ्यावर सुखरूप आणतो. फर्डिनांड एकटा इतरांपासून दूर सुरक्षित पोचतो. एरियल हे सर्व प्रॉस्पेरोच्या सूचनेनुसार करतो. एरियलच्या जादुई संगीताच्या मार्गदर्शानुसार फर्डिनांड प्रॉस्पेरोच्या गुहेपाशी येऊन पोचतो. फर्डिनांड आणि मिरांडा यांची भेट होते आणि दोघेही प्रथम भेटीतच एकमेकांच्या प्रेमात पडतात. प्रॉस्पेरो सुरूवातीस फर्डिनांडशी कठोरपणे वागतो व त्याला कष्टाची कामे करावयास लावतो. पण त्याला दोघांचे प्रेम मान्य असते, पसंत असते. मिरांडा फर्डिनांडच्या कामात त्याला मदत करू लागते व थोड्या वेळाने प्रॉस्पेरो दोघांना एकत्र सोडून इतर प्रवाशांच्याकडे आपले लक्ष वळवतो.

दुसरीकडे अलोंसो, अँटोनिओ हा ग्रुप एकत्रपणे बेटाचे सौंदर्य न्याहाळत एरियलच्या संगीतानुसार मार्गक्रमण करत असतात. प्रॉस्पेरोच्या आदेशानुसार एरियल त्या सर्वांना बेटावर पुढे पुढे नेत असतो. दमल्यानंतर भुकेलेल्या प्रवाशांसमोर एरियल शाही मेजवानीचा थाट उभा करतो. अधाशासारखे ते सर्वजण खायला बसतात तो सर्व अन्न अदृश्य होऊन जाते. असे काही वेळा झाल्यानंतर अन्नपाण्याशिवाय हैराण झालेले ते ही सर्व पापाची शिक्षा होते आहे असे समजू लागतात. लोरेँसो व अँटोनिओला उद्देशून एरियल प्रॉस्पेरोशी केलेल्या कपटाबद्दल त्यांची निर्भत्सना करतो. हवेतून येणारे ते शब्द ऐकून त्यांची खात्रीच पटते की दैवी शक्ती आपणास ही शिक्षा देत आहेत. फर्डिनांडच्या मृत्यूच्या भीतीने लोरेँसो विव्हाळ होतो. मध्येच एरियल अँटोनिओ व लोरेँसोचा भाऊ सेबॅस्टियन यांना वेगळे पाडून त्यांचे लोरेँसोविरुद्धचे कपटकारस्थान लपून ऐकतो. ते दोघेजण

बेटावर असताना लोरेंसोचा खून करून त्याच्या जागी सेबॅस्टिअनला नेपल्सचा राजा बनवण्याचे कारस्थान रचत असतात.

दुसरीकडे दुष्टबुद्धीचा कॅलिबन व त्याचे सहकारी प्रॉस्पेरोचा खून करून कॅलिबनला बेटाचा अधिपती बनवण्याचा कट रचतात. तेही एरियल अदृश्यपणे ऐकतो. या सर्व कारस्थानांची बातमी एरियल इत्थंभूत प्रॉस्पेरोला सांगतो.

सर्व पार्टी संध्याकाळी थकलेली मुकेलेली प्रॉस्पेरोच्या गुहेपाशी येऊन पोचते. प्रॉस्पेरोला तेथे अधिपतीच्या रूबाबात पाहून सर्वजण चकित होतात. अँटोनिओ, लोरेंसो त्याची क्षमा मागतात. प्रॉस्पेरो उदार मनाने त्यांना क्षमा करतो. हताश झालेल्या लोरेंसोला प्रॉस्पेरो आपल्या गुहेत घेऊन जातो. तेथे त्याचा पुत्र फर्डिनांड मिरांडाबरोबर बुद्धिबळ खेळत असतो. त्याला पाहून लोरेंसो आनंदित होतो. पितापुत्रांचे मीलन होते. लोरेंसोला मिरांडा तिच्या निरागस सौंदर्यामुळे आवडते व ती प्रॉस्पेरोची मुलगी आहे हे कळल्यावर तर खूपच आनंद होतो. दोघेही वडील - प्रॉस्पेरो आणि लोरेंसो - त्यांच्या विवाहाला संमती देतात.

अँटोनिओ मिलानच्या अधिपत्याची सूत्रे प्रॉस्पेरोच्या हाती देतो. प्रॉस्पेरो सेबॅस्टिअनच्या विश्वासघातकी कारवायांची माहिती लोरेंसोला देतो. दरम्यान लोरेंसोचे जहाज दुरूस्त होऊन परतीच्या प्रवासासाठी सिद्ध झालेले असते. सर्व मंडळी एरियलच्या जादुई संध सागराच्या पाण्यावरून व सौम्य अनुकूल वायुलहरींच्या मदतीने नेपल्सला फर्डिनांड-मिरांडाच्या विवाहासाठी रवाना होतात. सर्व वादळे संपलेली असतात. जाण्यापूर्वी प्रॉस्पेरो एरियलला आपल्या सेवेतून मुक्त करतो. कॅलिबन व त्याच्या सर्व पिशाच्चांना त्यांच्या शापातून मुक्त करून सोडून देतो.

स्वप्नवत वाटणारी ही सुखांतिका शेक्सपियरच्या अखेरच्या काळातील कलाकृती आहे. तिच्यामध्ये त्याच्या अनुभवाची पक्वता, जीवनाचे समाधान व आयुष्याचे तत्वज्ञान प्रतिबिंबित झालेले आहे. समीक्षकांना तिच्यामध्ये अनेक गूढ अर्थ रूपकाद्वारे [metaphors] व प्रतीकाद्वारे [symbols] व्यक्त केलेले आढळतात.

○○○○○-----○○○○○

आपल्या प्रतिक्रिया/सूचना कळवा:

Phone: 020-25881194, 98811-49755

Email: joshi.bindumadhav@gmail.com